

Rammeplan for barnehagen

Forskrift om rammeplan for barnehagens innhold og oppgaver

REGELVERK | SIST ENDRET: 01.08.2017

Innhold

1 Barnehagens verdigrunnlag

- Barn og barndom
- Demokrati
- Mangfold og gjensidig respekt
- Likestilling og likeverd
- Bærekraftig utvikling
- Livsmestring og helse
- Barnehager med særlige formål

2. Ansvar og roller

- Barnehageeier
- Styrer
- Pedagogisk leder

3. Barnehagens formål og innhold

- Barnehagen skal ivareta barnas behov for omsorg
- Barnehagen skal ivareta barnas behov for lek
- Barnehagen skal fremme danning
- Barnehagen skal fremme læring
- Barnehagen skal fremme vennskap og fellesskap
- Barnehagen skal fremme kommunikasjon og språk
- Samiske barnehager
- Andre barnehager med samiske barn

4. Barns medvirkning

5. Samarbeid mellom hjem og barnehage

6. Overganger

- Når barnet begynner i barnehagen
- Overganger innad i barnehagen
- Overgangen mellom barnehage og skole

7. Barnehagen som pedagogisk virksomhet

- Planlegging
- Årsplan
- Vurdering
- Dokumentasjon
- Tilrettelegging av det allmennpedagogiske tilbudet for barn som trenger ekstra støtte

8. Barnehagens arbeidsmåter

- Progresjon
- Barnehagens digitale praksis

9. Barnehagens fagområder

- Kommunikasjon, språk og tekst
- Kropp, bevegelse, mat og helse
- Kunst, kultur og kreativitet
- Natur, miljø og teknologi
- Antall, rom og form
- Etikk, religion og filosofi
- Nærmiljø og samfunn

Hjemmel

Støttmateriell

Støttmaterialet er frivillig å bruke.

[Webinar NY](#)

[Oversikt støttmateriell](#)

[Etterbestilling](#)

[Film: Ny rammeplan august 2017](#)

Refleksjonsspørsmål

- Hva betyr ny rammeplan for oss og vårt arbeid?
- Hva opplever vi som nytt og hva bør vi ha spesiell oppmerksomhet på?
- Hvordan kan vi ha gode prosesser rundt refleksjon, diskusjon og forankring av ny rammeplan i personalgruppen?
- Hvilke utviklings- og endringsarbeid må vi gjøre for å jobbe i tråd med ny rammeplan?
- Har vi kompetansen vi trenger for å utvikle praksis?

1 Barnehagens verdigrunnlag

Barnehagens verdigrunnlag skal formidles, praktiseres og oppleves i alle deler av barnehagens pedagogiske arbeid. Barndommen har egenverdi, og barnehagen skal ha en helhetlig tilnærming til barnas utvikling. Barnehagens samfunnsmandat er, i samarbeid og forståelse med hjemmet, å ivareta barnas behov for omsorg og lek og fremme læring og danning som grunnlag for allsidig utvikling. Lek, omsorg, læring og danning skal ses i sammenheng.

Det fremgår av barnehageloven § 1 at barnehagen skal bygge på grunnleggende verdier i kristen og humanistisk arv og tradisjon, slik som respekt for menneskeverdet og naturen, på åndsfrihet, nestekjærlighet, tilgivelse, likeverd og solidaritet, verdier som kommer til uttrykk i ulike religioner og livssyn og som er forankret i menneskerettighetene. Alle barnehager skal bygge på verdigrunnlaget som er fastsatt i barnehageloven og internasjonale konvensjoner som Norge har sluttet seg til, slik som FNs konvensjon av 20. november 1989 om barnets rettigheter (barnekonvensjonen) og ILO-konvensjon nr. 169 om urfolk og stammefolk i selvstendige stater (ILO-konvensjonen).

Å møte individets behov for omsorg, trygghet, tilhørighet og anerkjennelse og sikre at barna får ta del i og medvirke i fellesskapet, er viktige verdier som skal gjenspeiles i barnehagen. Barnehagen skal fremme demokrati, mangfold og gjensidig respekt, likestilling, bærekraftig utvikling, livsmestring og helse.

Norge har, med bakgrunn i urfolks særlige rettigheter, en særlig forpliktelse til å ivareta samiske barns og foreldres interesser, jf. Grunnloven § 108, barnekonvensjonen art. 30 og ILO-konvensjonen. Samiske barn i barnehage skal få støtte til å bevare og utvikle sitt språk, sin kunnskap og sin kultur uavhengig av hvor i landet de bor.

Støttmateriell

Støttmaterialet er frivillig å bruke.

Refleksjonsspørsmål

- Hvordan forstår vi barnehagens verdigrunnlag?
- Hva opplever vi som nytt i barnehagens verdigrunnlag slik det fremkommer av rammeplanen?
- Hvordan kan vi arbeide for at verdigrunnlaget ligger til grunn for og gjenspeiles i vår praksis?
- Hvilke endringer i planer og praksis må vi gjøre for å fremme verdigrunnlaget?

Idebank

Vetuva: Barnets og fellesskapets behov

Barn og barndom

Barnehagen skal anerkjenne og ivareta barndommens egenverdi. Å bidra til at alle barn som går i barnehage, får en god barndom preget av trivsel, vennskap og lek, er fundamentalt. Barnehagen er også en forberedelse til aktiv deltakelse i samfunnet og bidrar til å legge grunnlaget for et godt liv.

Alle handlinger og avgjørelser som berører barnet, skal ha barnets beste som grunnleggende hensyn, jf. Grunnloven § 104 og barnekonvensjonen art. 3 nr. 1. Dette er et overordnet prinsipp som gjelder for all barnehagevirksomhet.

Barna skal møtes som individer, og barnehagen skal ha respekt for barnets opplevelsesverden. Barns liv påvirkes av omgivelsene, men barn påvirker også sine egne liv. Barnehagen skal gi rom for barnas ulike forutsetninger, perspektiver og erfaringer og bidra til at barna, i fellesskap med andre, utvikler et positivt forhold til seg selv og tro på egne evner. Barna skal møtes med empati og få mulighet til å videreutvikle egen empati og evne til tilgivelse.

Støttmateriell

Støttmaterialet er frivillig å bruke.

Refleksjonsspørsmål

- Hva legger vi i barndommens egenverdi og hvordan anerkjenner vi den?

- Hvordan jobber vi for at barna skal få en god barndom preget av trivsel, vennskap og lek.
- Hva legger vi i å ha respekt for barnets opplevelsesverden? Og hvordan viser vi dette i måten vi møter barna på?
- Hvordan kan vi jobbe for at alle barna skal utvikle et positivt forhold til seg selv og tro på egne evner?
- Møter vi alle barn med empati og hvordan jobber vi med å fremme empati i barnehagen?

Idebank

Film: Trivsel

Vetuva: Trivst dei minste?

Film: Vennskap mellom de yngste barna

Film: Lek i barnehagen

Demokrati

Økt mangfold og individualisering gir behov for demokratiforståelse, respekt for forskjellighet og positive holdninger til å leve sammen i fellesskap. Gjennom å delta i barnehagens fellesskap skal barna få mulighet til å utvikle forståelse for samfunnet og den verden de er en del av. Barnehagen skal fremme demokrati og være et inkluderende fellesskap der alle får anledning til å ytre seg, bli hørt og delta. Alle barn skal kunne få oppleve demokratisk deltakelse ved å bidra og medvirke til barnehagens innhold, uavhengig av kommunikasjonsevner og språklige ferdigheter. Barn i samiske barnehager skal få mulighet til å bidra og medvirke på sitt eget språk. Ulike meninger og perspektiver skal få komme til uttrykk og være utgangspunkt for utviklingen av barnehagen som demokratisk fellesskap. Barnehagen skal bidra til at barna får forståelse for og slutter opp om demokratiske verdier og normer som ligger til grunn for det samfunnet vi har i dag. Barnets åndsfrihet skal anerkjennes.

Støttmateriell

Støttmaterialet er frivillig å bruke.

Refleksjonsspørsmål

- Hvordan jobber vi i vår barnehage med å fremme demokrati?
- Hvordan jobber vi med at barnehagen skal være et inkluderende fellesskap hvor alle får anledning til

å ytre seg, bli hørt og delta?

- Hvordan jobber vi med å være bevisste på at barnas ulike meninger og perspektiver kommer til uttrykk?

Mangfold og gjensidig respekt

Barnehagen skal fremme respekt for menneskeverdet ved å synliggjøre, verdsette og fremme mangfold og gjensidig respekt. Barna skal få oppleve at det finnes mange måter å tenke, handle og leve på. Samtidig skal barnehagen gi felles erfaringer og synliggjøre verdien av fellesskap. Barnehagen skal vise hvordan alle kan lære av hverandre og fremme barnas nysgjerrighet og undring over likheter og forskjeller. Barnehagen skal bidra til at alle barn føler seg sett og anerkjent for den de er, og synliggjøre den enkeltes plass og verdi i fellesskapet.

Barnehagen skal bruke mangfold som en ressurs i det pedagogiske arbeidet og støtte, styrke og følge opp barna ut fra deres egne kulturelle og individuelle forutsetninger. Barnehagen skal synliggjøre variasjoner i verdier, religion og livssyn. Det skal være plass for en åndelig dimensjon i barnehagen som må brukes som utgangspunkt for dialog og respekt for mangfold.

Barnehagen skal legge til rette for kulturmøter, gi rom for barnas egen kulturskaping og bidra til at alle barn kan få oppleve glede og mestring i sosiale og kulturelle fellesskap. Barnehagen skal by på varierte impulser, opplevelser og erfaringer og omfatte lokale, nasjonale og internasjonale perspektiver. Barnehagen skal synliggjøre samisk kultur og bidra til at barna kan utvikle respekt og fellesskapsfølelse for det samiske mangfoldet. Barnehagen skal synliggjøre et mangfold i familieformer og sørge for at alle barn får sin familie speilet i barnehagen.

Støttmateriell

Støttematerialet er frivillig å bruke.

Refleksjonsspørsmål

- Hvordan skal vi jobbe for at alle barna føler seg sett og anerkjent for den de er?
- Hvordan kan vi synliggjøre det enkelte barns plass og verdi i fellesskapet?

Idebank

Film: Morsmål gjennom rollelek

Likestilling og likeverd

Barnehagen skal fremme likeverd og likestilling uavhengig av kjønn, funksjonsevne, seksuell orientering, kjønnsidentitet og kjønnsuttrykk, etnisitet, kultur, sosial status, språk, religion og livssyn. Barnehagen skal motvirke alle former for diskriminering og fremme nestekjærlighet.

Barnehagen skal bygge sin virksomhet på prinsippet om likestilling og ikke-diskriminering og bidra til at barna møter og skaper et likestilt samfunn. Alle skal ha like muligheter til å bli sett, hørt og oppmuntret til å delta i fellesskap i alle aktiviteter i barnehagen. Personalet må reflektere over sine egne holdninger for best mulig å kunne formidle og fremme likeverd og likestilling.

Støttmateriell

Støttmaterialet er frivillig å bruke.

Refleksjonsspørsmål

- Hva legger vi i begrepene likestilling og likeverd?
- Hvordan jobber vi med våre holdninger for å fremme likeverd og likestilling?
- Hvordan jobber vi med å motvirke alle former for diskriminering i vår barnehage?
- Hvordan jobber vi med å fremme nestekjærlighet blant barn og voksne i barnehagen?

Bærekraftig utvikling

Barna skal lære å ta vare på seg selv, hverandre og naturen. Bærekraftig utvikling omfatter natur, økonomi og sosiale forhold og er en forutsetning for å ta vare på livet på jorden slik vi kjenner det. Barnehagen har derfor en viktig oppgave i å fremme verdier, holdninger og praksis for mer bærekraftige samfunn.

Bærekraftig utvikling handler om at mennesker som lever i dag, får dekket sine grunnleggende behov uten å ødelegge fremtidige generasjoners mulighet til å dekke sine. Det handler om å tenke og handle lokalt, nasjonalt og globalt. Barnehagen skal bidra til at barna kan forstå at dagens handlinger har konsekvenser for fremtiden.

Barnehagen skal legge grunnlag for barnas evne til å tenke kritisk, handle etisk og vise solidaritet. Barna skal gjøre erfaringer med å gi omsorg og ta vare på omgivelsene og naturen. For samiske barn betyr dette å

leve i samklang med, nyttiggjøre seg av og høste av naturen.

Barna skal få naturopplevelser og bli kjent med naturens mangfold, og barnehagen skal bidra til at barna opplever tilhørighet til naturen.

Støttmateriell

Støttmaterialet er frivillig å bruke.

Refleksjonsspørsmål

- Hva legger vi i begrepet bærekraftig utvikling?
- Hvordan jobber vi i vår barnehage for å fremme bærekraftig utvikling?
- Hvordan bidrar vi til at barna blir kjent med naturens mangfold og opplever tilhørighet til naturen?
- Hvordan bidrar vi til at barn forstår at dagens handlinger har konsekvenser for fremtiden?

Idebank

Vetuva: Barns engasjement for naturen

Vetuva: Så frø av miljøbevissthet

Vetuva: Lære kritisk tenkning

Livsmestring og helse

Barnehagen skal ha en helsefremmende og forebyggende funksjon og bidra til å utjevne sosiale forskjeller. Barnas fysiske og psykiske helse skal fremmes i barnehagen. Barnehagen skal bidra til barnas trivsel, livsglede, mestring og følelse av egenverd og forebygge krenkelser og mobbing. Om et barn opplever krenkelser eller mobbing, må barnehagen håndtere, stoppe og følge opp dette.

Barnehagen skal være et trygt og utfordrende sted der barna kan prøve ut ulike sider ved samspill, fellesskap og vennskap. Barna skal få støtte i å mestre motgang, håndtere utfordringer og bli kjent med egne og andres følelser. Barna skal ha mulighet til ro, hvile og avslapping i løpet av barnehagedagen.

Barnehagen skal være en arena for daglig fysisk aktivitet og fremme barnas bevegelsesglede og motoriske utvikling. Måltider og matlaging i barnehagen skal gi barna et grunnlag for å utvikle matglede og sunne helsevaner.

Gjennom den daglige og nære kontakten med barna er barnehagen i en sentral posisjon til å kunne observere og motta informasjon om barnas omsorgs- og livssituasjon. Personalet skal ha et bevisst forhold til at barn kan være utsatt for omsorgssvikt, vold og seksuelle overgrep, og vite hvordan dette kan forebygges og oppdages. Personalet skal kjenne til opplysningsplikten til barnevernet, jf. barnehageloven § 22.

Støttmateriell

Støttmateriellet er frivillig å bruke.

Refleksjonsspørsmål

- Hva mener vi er viktig for å fremme barns fysiske og psykiske helse i barnehagen?
- Hvilke rutiner har vi for å håndtere, stoppe og følge opp mobbing og krenkelser?
- Hvordan gir vi barna anledning til ro, hvile og avslapning i løpet av barnehagedagen?
- Hvordan jobber vi med å fremme motorisk utvikling og bevegelsesglede?
- Hvordan bruker vi måltider og matlaging som bidrag til at barna utvikler matglede?
- Kjenner alle til opplysningsplikten til barnevernet?
- Har vi en felles forståelse av vårt ansvar for å forebygge, oppdage og følge opp omsorgssvikt, vold og seksuelle overgrep?

Idebank

[Webinar: Livsmestring og helse](#)

[Barnehagemiljø](#)

[Film: Mestring](#)

[Vetuva: Ta bekymring på alvor](#)

[Vetuva: Hvilestund – mer enn vi tror](#)

[Film: Vennskap mellom de yngste barna](#)

[Kriser og sorg](#)

Barnehager med særlige formål

Alle barnehager, uansett eierforhold, er forpliktet til å oppfylle barnehagens formål slik dette er beskrevet i barnehageloven § 1 og i rammeplanen.

Barnehageloven § 1 fastslår at barnehagen skal bygge på grunnleggende verdier i kristen og humanistisk arv og tradisjon, verdier som kommer til uttrykk i ulike religioner og livssyn og som er forankret i menneskerettighetene. Barnehageloven § 1a gir private barnehager adgang til å bestemme at verdiene i barnehagelovens formålsbestemmelse ikke skal forankres i kristen og humanistisk arv og tradisjon. Den enkelte barnehage kan derfor ha en innfallsvinkel til formålsbestemmelsen som samsvarer med annen religiøs eller filosofisk overbevisning.

Barnehageloven § 1a gir også private barnehager og barnehager eiet eller drevet av menigheter innen Den norske kirke, adgang til å fastsette særlige bestemmelser om livssynsformål som et supplement til barnehagelovens formålsbestemmelse.

Bestemmelser om særlige formål skal fastsettes i barnehagens vedtekter. For barnehager som fastsetter særlige bestemmelser om livssynsformål, skal det fremgå av vedtektene hva disse innebærer.

Uavhengig av om barnehagen velger en annen innfallsvinkel til formålsbestemmelsen eller fastsetter særlige bestemmelser om livssynsformål, er barnehagen forpliktet til å ivareta verdiene i formålsbestemmelsen som er forankret i menneskerettighetene. Alle barnehager, uansett eierforhold, er forpliktet til å drive barnehagen i samsvar med dette felles verdigrunnlaget; respekt for menneskeverdet og naturen, åndsfrihet, nestekjærlighet, tilgivelse, likeverd og solidaritet.

2. Ansvar og roller

Barnehageeieren og alle som arbeider i barnehagen, skal sammen bidra til å oppfylle målene og kravene i rammeplanen med utgangspunkt i sine erfaringer og sin kompetanse. Dette kapitlet beskriver barnehageeierens, styrerens og den pedagogiske lederens roller i barnehagen. Dette er de betegnelsene som er brukt i barnehageloven.

Rammeplanens øvrige kapitler inneholder plikter for barnehagens personale og omfatter alle som arbeider i barnehagen. Barnehagelærere er den profesjonen som utdannes spesielt for å kunne ivareta barnehagens oppgaver. Barnehagen er en lærende organisasjon der hele personalet skal reflektere rundt faglige og etiske problemstillinger, oppdatere seg og være tydelige rollemodeller. De skal ivareta relasjoner mellom barna i grupper, mellom barn og personalet og mellom personalet og foreldre.

Støttmateriell

Støttmateriellet er frivillig å bruke.

Refleksjonsspørsmål

- Har vi en felles forståelse av roller og ansvar i vår barnehage?
- Hvilke faglige og etiske problemstillinger bør vi reflektere rundt i vår barnehage?
- Hvordan jobber vi med å være gode rollemodeller i vår barnehage?
- Hvordan ivaretar vi relasjoner mellom både barn og voksne i vår barnehage?
- Hvordan kan vi holde oss oppdatert på forskning og relevant kunnskap?

Idebank

Vetuva: Hvem gjør hva i barnehagen?

Vetuva: Kunnskapen til nyutdanna

Deltidsstudier

Veilederutdanning for praksislærere

Tilleggsutdanning barnehagepedagogikk

Barnehageeier

Barnehageeieren har det overordnede ansvaret for at barnehagen drives i samsvar med gjeldende lover og regelverk, jf. barnehageloven § 7 første ledd. Barnehageeieren har dermed juridisk ansvar for kvaliteten på barnehagetilbudet.

Et kompetent pedagogisk personale er en forutsetning for et barnehagetilbud av god kvalitet. Det forutsettes derfor at barnehageeieren vektlegger de ansattes faglige og pedagogiske vurderinger i sin styring.

Barnehageeieren kan tilpasse rammeplanen til lokale forhold, jf. barnehageloven § 2 åttende ledd. Barnehageeierens lokale tilpasning bør fremgå av barnehagens vedtekter.

Støttmaterieill

Støttmateriellet er frivillig å bruke.

Refleksjonsspørsmål

- Hvordan kan barnehageeier og barnehagen samarbeid om å gi barna et barnehagetilbud av god kvalitet?
- Hvilke faglige og pedagogiske vurderinger mener vi det er viktig at eier vektlegger i styringen av barnehagen?

Styrer

Styreren er gitt det daglige ansvaret i barnehagen; pedagogisk, personalmessig og administrativt. Styreren skal sørge for at det pedagogiske arbeidet er i tråd med barnehageloven og rammeplanen, og at personalet utvikler en felles forståelse for oppdraget som er gitt i disse. Styreren skal sørge for at personalet får ta i bruk sin kompetanse. En forutsetning for en forsvarlig pedagogisk og administrativ ledelse er et godt samarbeid med barnehageeieren, barnehagens pedagogiske ledere og barnehagens øvrige personale. Styreren leder og følger opp arbeidet med planlegging, dokumentasjon, vurdering og utvikling av barnehagens innhold og arbeidsmåter og sørger for at hele personalgruppen involveres.

Styreren skal sikre at barnehagen har innarbeidet rutiner for samarbeid med relevante institusjoner, slik som skolen, helsestasjonen, den pedagogisk-psykologiske tjenesten og barnevernet.

Refleksjonsspørsmål

- Hvordan kan personalet utvikle en felles forståelse for barnehagens oppdrag slik det er gitt i rammeplanen?
- Hvordan kan alle i personalgruppen få brukt sin kunnskap og kompetanse?
- Hvordan kan barnehagen jobbe for å ha et godt samarbeid med eier, ledere og øvrig personale?
- Hvilke rutiner har barnehagen for samarbeid med relevante institusjoner?

Deltidsstudium

Styrerutdanning

Pedagogisk leder

Pedagogisk leder er gitt ansvaret for å iverksette og lede det pedagogiske arbeidet, i tråd med godt faglig skjønn. Den pedagogiske lederen skal veilede og sørge for at barnehageloven og rammeplanen oppfylles gjennom det pedagogiske arbeidet. Den pedagogiske lederen leder arbeidet med planlegging, gjennomføring, dokumentasjon, vurdering og utvikling av arbeidet i barnegruppen eller innenfor de områdene han/hun er satt til å lede.

Støttmateriell

Støttmaterialet er frivillig å bruke.

Refleksjonsspørsmål

- Hva legger vi i begrepet faglig skjønn?
- Hvordan legger vi til rette for at alle ansatte får veiledning i sitt arbeid?
- Hvilke rutiner har vi for ulike typer veiledning i barnehagehverdagen?

Idebank

Vetuva: Krevende dobbeltrolle

Deltidsstudium

Læringsmiljø og pedagogisk ledelse

3. Barnehagens formål og innhold

Barnehagens innhold skal være allsidig, variert og tilpasset enkeltbarnet og barnegruppen. I barnehagen skal barna få leke og utfolde skaperglede, undring og utforskertrang. Arbeidet med omsorg, danning, lek, læring, sosial kompetanse og kommunikasjon og språk skal ses i sammenheng og samlet bidra til barns allsidige utvikling. I samiske barnehager skal dette arbeidet bygge på samisk språk, kultur og tradisjonskunnskap. Barnehagen skal være en kulturarena hvor barna er medskapere av egen kultur i en atmosfære preget av humor og glede.

Barnehagens fysiske miljø skal være trygt og utfordrende og gi barna allsidige bevegelseserfaringer.

Personalet skal utforme det fysiske miljøet slik at alle barn får muligheter til å delta aktivt i lek og andre aktiviteter, og slik at leker og materiell er tilgjengelig for barna.

Støttmateriell

Støttematerialet er frivillig å bruke.

Refleksjonsspørsmål

- Er innholdet i vår barnehage allsidig og variert?
- Bidrar innholdet i barnehagen til barnas lek, skaperglede, undring og utforskertrang?
- Hva betyr det for oss å se omsorg, danning, lek, læring, sosial kompetanse, kommunikasjon og språk i sammenheng?
- Preger humor og glede atmosfæren i vår barnehage?

Deltidsstudium

Læringsmiljø og pedagogisk ledelse

Barnehagen skal ivareta barnas behov for omsorg

Omsorg er en forutsetning for barnas trygghet og trivsel, og for utvikling av empati og nestekjærlighet. Barnehagen skal gi barna mulighet til å utvikle tillit til seg selv og andre. I barnehagen skal alle barna oppleve å bli sett, forstått, respektert og få den hjelp og støtte de har behov for. Barnehagen skal aktivt legge til rette for omsorgsfulle relasjoner mellom barna og personalet og mellom barna, som grunnlag for trivsel, glede og mestring. Personalet skal arbeide for et miljø som ikke bare gjør barna til mottakere av omsorg, men som også verdsetter barnas egne omsorgshandlinger.

Personalet skal

- ivareta barnas behov for fysisk omsorg, inkludert behov for ro og hvile
- legge til rette for at barna kan knytte seg til personalet og til hverandre
- sørge for at alle barn opplever trygghet, tilhørighet og trivsel i barnehagen
- møte alle barn med åpenhet, varme og interesse og vise omsorg for hvert enkelt barn
- være lydhør for barnas uttrykk og imøtekomme deres behov for omsorg med sensitivitet
- støtte og oppmuntre barna til å vise omsorg for andre og til selv å kunne ta imot omsorg

- bidra til at barna kan utvikle tillit til seg selv og andre.

Støttmateriell

Støttmaterialet er frivillig å bruke.

Refleksjonsspørsmål

- Hvordan legger vi til rette for omsorg i hverdags situasjonene i barnehagen?
- Hvordan møter vi alle barn med åpenhet, varme og interesse?
- Hvordan støtter og oppmuntrer vi barna til å vise omsorg for andre og til selv å kunne ta imot omsorg?
- Hvordan gir vi barna mulighet til ro, hvile og avslapping?

Plakat

Reflekter sammen og lag plakat:

[Plakatgenerator](#)

Idebank

[Film: Omsorgsfulle relasjoner](#)

[Vetuva: Snakker ikke om omsorg](#)

[Film: Mestring](#)

[Film: De yngste barna](#)

Barnehagen skal ivareta barnas behov for lek

Leken skal ha en sentral plass i barnehagen, og lekens egenverdi skal anerkjennes. Barnehagen skal gi gode vilkår for lek, vennskap og barnas egen kultur. Leken skal være en arena for barnas utvikling og læring, og for sosial og språklig samhandling. Barnehagen skal inspirere til og gi rom for ulike typer lek både ute og inne. Barnehagen skal bidra til at alle barn kan oppleve glede, humor, spenning og engasjement gjennom lek - alene og sammen med andre.

Personalet skal

- organisere rom, tid og lekemateriale for å inspirere til ulike typer lek
- bidra til at barna får felles erfaringer som grunnlag for lek og legge til rette for utvikling av leketemaer
- fremme et inkluderende miljø der alle barna kan delta i lek og erfare glede i lek
- observere, analysere, støtte, delta i og berike leken på barnas premisser
- veilede barna hvis leken medfører uheldige samspillsmønstre
- være bevisst på og vurdere egen rolle og deltakelse i barnas lek
- ta initiativ til lek og aktivt bidra til at alle kommer inn i leken.

Støttmateriell

Støttmaterialet er frivillig å bruke.

Refleksjonsspørsmål

- Hvordan observerer vi barnas lek og hva bruker vi observasjonene til?
- Hva tenker vi om voksnes deltakelse i barnas lek?
- Hvordan kan vi gi rom for og inspirere til ulike typer lek?
- Hvordan fremmer vi et inkluderende miljø hvor alle barna kan delta i lek og erfare glede?

Plakat

Reflekter sammen og lag plakat:

[Plakatgenerator](#)

Idebank

[Film: Lek i barnehagen](#)

[Vetuva: Fysisk lek smitter](#)

[Vetuva: Hjelp til å leke](#)

[Film: Inkluderende lekemiljø](#)

[Vetuva: Lek og læring like viktig](#)

Film: Vennskap mellom de yngste barna

Vetuva: Tid til å snakke og leke

Vetuva: Som å flyge ut i verdensrommet

Barnehagen skal fremme danning

Barnehagen skal støtte barna i å forholde seg prøvende og nysgjerrig til omverdenen og bidra til å legge grunnlag for modig, selvstendig og ansvarlig deltakelse i demokratiske fellesskap. Barnehagen skal fremme samhold og solidaritet samtidig som individuelle uttrykk og handlinger skal verdsettes og følges opp. Barnehagen skal bidra til at barna kan forstå felles verdier og normer som er viktige for fellesskapet. Barnehagen skal bidra til å fremme barnas tilhørighet til samfunnet, natur og kultur.

I barnehagen skal barna få delta i beslutningsprosesser og utvikling av felles innhold. Barna skal støttes i å uttrykke synspunkter og skape mening i den verden de er en del av. Gjennom samspill, dialog, lek og utforskning skal barnehagen bidra til at barna utvikler kritisk tenkning, etisk vurderingsevne, evne til å yte motstand og handlingskompetanse, slik at de kan bidra til endringer.

Personalet skal

- tilrettelegge for meningsfulle opplevelser og støtte barnas identitetsutvikling og positive selvforståelse
- støtte barnas aktivitet, engasjement og deltakelse i fellesskapet
- synliggjøre og verdsette ulike behov, meninger og perspektiver i fellesskapet
- legge merke til, anerkjenne og følge opp barnas perspektiver og handlinger
- utfordre barnas tenkning og invitere dem inn i utforskende samtaler
- synliggjøre og fremheve mangfold og ulikhet som grunnlag for opplevelser, utforskning og læring.

Støttmateriell

Støttematerialet er frivillig å bruke.

Refleksjonsspørsmål

- Hvordan kan barnehagen støtte barnas identitetsutvikling og positive selvforståelse?
- Hvordan legger vi til rette for at barna får delta i beslutningsprosesser og utvikling av felles innhold i barnehagen?

- På hvilken måte kan barnehagen legge til rette for at barna utvikler kritisk tenkning, etisk vurderingsevne og evne til å yte motstand?

Plakat

Reflekter sammen og lag plakat:

[Plakatgenerator](#)

Idebank

[Vetuva: Danning gjennom refleksjon](#)

Barnehagen skal fremme læring

I barnehagen skal barna oppleve et stimulerende miljø som støtter opp om deres lyst til å leke, utforske, lære og mestre. Barnehagen skal introdusere nye situasjoner, temaer, fenomener, materialer og redskaper som bidrar til meningsfull samhandling. Barnas nysgjerrighet, kreativitet og vitebegjær skal anerkjennes, stimuleres og legges til grunn for deres læringsprosesser. Barna skal få undersøke, oppdage og forstå sammenhenger, utvide perspektiver og få ny innsikt. Barna skal få bruke hele kroppen og alle sanser i sine læringsprosesser. Barnehagen skal bidra til læringsfellesskap der barna skal få bidra i egen og andres læring.

Personalet skal

- sørge for et inkluderende fellesskap og legge til rette for at barn kan bidra i egen og andres læring
- legge til rette for helhetlige læringsprosesser som fremmer barnas trivsel og allsidige utvikling
- være oppmerksomme på barnas interesser og engasjement og legge til rette for læring i ulike situasjoner og aktiviteter
- støtte og berike barnas initiativ, undring, nysgjerrighet, kreativitet, læringslyst og tiltro til egne evner
- utvide barnas erfaringer og sørge for progresjon og utvikling i barnehagens innhold
- støtte barnas refleksjoner rundt situasjoner, temaer og fenomener og skape forståelse og mening sammen med dem
- sørge for at alle barn kan få rike og varierte opplevelser og erfaringer, utfordringer og

mestringsopplevelser.

Støttemateriell

Støttemateriellet er frivillig å bruke.

Refleksjonsspørsmål

- Hva kjennetegner et stimulerende miljø som støtter opp om barns lyst til å leke, utforske, lære og mestre?
- Hvordan skaper vi et læringsfellesskap der barna får bidra i egen og andres læring?
- Hvordan kan vi sørge for progresjon i barnehagens innhold og hvordan kan vi vise dette i planene våre?
- Hvordan legger vi til rette for at barna skal få undersøke, oppdage og forstå sammenhenger, utvide perspektiver og få ny innsikt?

Plakat

Reflekter sammen og lag plakat:

[Plakatgenerator](#)

Idebank

[Film: Barnehagen skal fremje læring](#)

[Film: Mestring](#)

[Vetuva: Kropp og sinn når barn lærer](#)

[Vetuva: Lære av hverandre](#)

[Film: Samtalar med barn](#)

[Film: De yngste barna](#)

[Film: Barnehagens språkmiljø](#)

[Film: Lek i barnehagen](#)

[Film: Resonnering](#)

Barnehagen skal fremme vennskap og fellesskap

Sosial kompetanse er en forutsetning for å fungere godt sammen med andre og omfatter ferdigheter, kunnskaper og holdninger som utvikles gjennom sosialt samspill. I barnehagen skal alle barn kunne erfare å være betydningsfulle for fellesskapet og å være i positivt samspill med barn og voksne. Barnehagen skal aktivt legge til rette for utvikling av vennskap og sosialt fellesskap. Barnas selvfølelse skal støttes, samtidig som de skal få hjelp til å mestre balansen mellom å ivareta egne behov og det å ta hensyn til andres behov.

Personalet skal

- støtte barnas initiativ til samspill og bidra til at alle kan få leke med andre, oppleve vennskap og lære å beholde venner
- samtale om normer for samhandling og invitere barna til å utforme normer for samhandling i fellesskap
- støtte barna i å ta andres perspektiv, se en sak fra flere synsvinkler og reflektere over egne og andres følelser, opplevelser og meninger
- støtte barna i å sette egne grenser, respektere andres grenser og finne løsninger i konfliktsituasjoner
- forebygge, stoppe og følge opp diskriminering, utestenging, mobbing, krenkelser og uheldige samspillsmønstre.

Støttmateriell

Støttematerialet er frivillig å bruke.

Refleksjonsspørsmål

- Hva vil det si å være en betydningsfull person for fellesskapet?
- På hvilken måte kan vi bidra til at alle barna får erfaring med å utvikle vennskap?
- Har vi rutiner i vår barnehage for å forebygge, stoppe og følge opp diskriminering, utestenging, mobbing, krenkelser og uheldige samspillsmønstre?
- Er det barn i vår gruppe som trenger hjelp og støtte til å være i positivt samspill med andre barn og voksne?

Plakat

Reflekter sammen og lag plakater:

[Plakatgenerator](#)

Idebank

[Barnehagemiljø](#)

[Ståstedsanalysen](#)

[Film: Vennskap mellom de yngste barna](#)

[Nullmobbing.no](#)

Barnehagen skal fremme kommunikasjon og språk

Barnehagen skal være bevisst på at kommunikasjon og språk påvirker og påvirkes av alle sider ved barnets utvikling. Gjennom dialog og samspill skal barna støttes i å kommunisere, medvirke, lytte, forstå og skape mening. Barnehagen skal anerkjenne og verdsette barnas ulike kommunikasjonsuttrykk og språk, herunder tegnspråk. Alle barn skal få god språkstimulering gjennom barnehagehverdagen, og alle barn skal få delta i aktiviteter som fremmer kommunikasjon og en helhetlig språkutvikling. I barnehager for samiske barn i samiske distrikt skal barnehagen fremme barnas samiskspråklige kompetanse.

Personalet skal

- anerkjenne og respondere på barnas ulike verbale og non-verbale uttrykk og støtte deres språkutvikling
- stimulere barns verbale og non-verbale kommunikasjon og legge til rette for at alle barn involveres i samspill og i samtaler
- sørge for at alle barn får varierte og positive erfaringer med å bruke språk som kommunikasjonsmiddel, som redskap for tenkning og som uttrykk for egne tanker og følelser
- være bevisst på sine roller som språklige forbilder og være lydhøre i kommunikasjon med alle barn
- følge med på barnas kommunikasjon og språk og fange opp og støtte barn som har ulike former for kommunikasjonsvansker, som er lite språklig aktive, eller som har sen språkutvikling
- bidra til at språklig mangfold blir en berikelse for hele barnegruppen, støtte flerspråklige barn i å

bruke sitt morsmål og samtidig aktivt fremme og utvikle barnas norsk-/samiskspråklige kompetanse.

Støttmateriell

Støttemateriellet er frivillig å bruke.

Refleksjonsspørsmål

- Hvordan anerkjenner og responderer vi på barnas ulike verbale og non-verbale uttrykk?
- Hvordan jobber vi med å være bevisste på vår rolle som språklige forbilder?
- Hvordan jobber vi med å fange opp og støtte barn som har ulike kommunikasjonsvansker, som er lite språklig aktive eller har sen språkutvikling?
- Hvordan jobber vi med å støtte flerspråklige barn i å bruke sitt morsmål?

Plakat

Reflekter sammen og lag plakat:

[Plakatgenerator](#)

Idebank

[Ståstedsanalysen](#)

[Veileder: Språk i barnehagen](#)

[Veileder: Flerspråklig arbeid](#)

[Film: Barnehagens språkmiljø](#)

[Språkløyper](#)

[Film: Resonnering](#)

[Film: Morsmål gjennom rollelek](#)

[Film: Samtalar med barn](#)

Deltidsstudier

Samiske barnehager

Samiske barnehager skal fremme barnas samiskspråklige kompetanse, styrke barnas samiske identitet og videreføre samiske verdier, samisk kultur og tradisjonskunnskap. I samiske barnehager er samisk hovedspråk. Barnehageeieren skal vedtektsfeste at barnehagen har som formål å styrke barnas identitet i et barnehagemiljø med samisk språk og samisk kultur. Barnehagetilbudet skal være en integrert del av det samiske samfunnet. Det er en forutsetning at personalet behersker samisk språk og har kunnskap om samisk kultur.

Samiske barnehager skal bidra til å bevare og videreutvikle den samiske kulturarven og synliggjøre samisk språk, kultur, levemåter og verdier i vår tid. Barnehagen skal bidra til at barna kan bli kjent med mangfoldet i egen og andres kultur, og at barna kan utvikle respekt og fellesskapsfølelse for hele det samiske mangfoldet.

Samiske barnehager skal ta i bruk tradisjonelle lærings- og arbeidsmetoder, på barnas premisser i vår tid. Barnehagen skal gi barna mulighet til aktiv deltakelse i tradisjonelle aktiviteter der personalet gir veiledning og slik hjelper barna til å bli selvstendige. Barnehagen skal bygge på en samisk forståelse av naturen og bidra til at barna kan leve i harmoni med naturen, nyttiggjøre seg og høste av naturen og utvikle respekt for naturfenomener. Samisk historie og kulturytringer som duodji, joik og fortellinger skal inngå som en del av barnehagens innhold, tilpasset barnas alder og utviklingsnivå.

Rammeplanens føringer for samiske barnehager gjelder tilsvarende for samiske avdelinger i andre barnehager.

Kommunen har ansvar for at barnehagetilbudet til samiske barn i samiske distrikt bygger på samisk språk og kultur.

Støttmateriell

Støttmaterialet er frivillig å bruke.

Refleksjonsspørsmål

- Hvordan arbeider vi med samiske kultur og tradisjonskunnskap?
- Hvordan organiserer vi arbeidet med å bevare og utvikle barns samisk språk?

- Hvordan legger vi til rette for tradisjonelle lærings- og arbeidsmetoder på barnas premisser i vår tid?

Samiske plakater

Reflekter sammen og lag plakater til barnehagen på samisk:

Nordsamiske plakatmaler

- Fuolahus
- Stoahkan
- Čuvgehus
- Oahppan
- Ustitvuohhta ja searvevuohhta
- Gulahallan ja giella
- Mánáid mielváikkuheapmi
- Sirdin mánáidgárddis skuvlii
- Gulahallan, giella ja teaksta
- Rumaš, lihcadeapmi, biebmu ja dearvvašvuohhta
- Dáidda, kultuvra ja hutkáivuohhta
- Luondu, biras ja teknologijja
- Lohku, sadji ja hápmi
- Etihkka, osku ja filosofijja
- Lagabiras ja servodat

Sørsamiske plakatmaler

- Sájhtoe
- Stååkedimmie
- Skearkagimmie
- Lierehtimmie
- Vienesvoete jïh ektievoete
- Govlesadteme jïh gïele
- Maanah meatan årroeh
- Skuvlese sertiesticidh
- Govlesadteme, gïele jïh teekste
- Kråahpe, svihtjeme, beapmoeh jïh healsoe
- Kåanste, kultuvre jïh kreativiteete
- Eatneme, byjrese jïh teknologije
- Låhkoe, romme jïh hammoe
- Etihke, religijovne jïh filosofije

- [Voenges byjrese j̄ih siebriedahke](#)

Lulesamiske plakatomaler

- [Hukso](#)
- [Ståhkam](#)
- [Ávddam](#)
- [Oahppam](#)
- [Ráddnavuohta ja aktisasjvuohtha](#)
- [Guládallam ja giella](#)
- [Mánáj oassálasstem](#)
- [Gárvvánit skávláj](#)
- [Guládallam, giella ja tæksta](#)
- [Rumáj, labudibme ja varresvuohtha](#)
- [Dájdda, kultuvrra ja sjuggelisvuohtha](#)
- [Luonndo, birás ja teknologijja](#)
- [Láhko, ladnja ja hábme](#)
- [Etihkka, religijávnna ja filosofijja](#)
- [Lahkabirás ja sebrudahka](#)

Idebank

[Film: Samisk kultur og identitet](#)

[Samisk barnehagetilbud \(pdf\)](#)

[Sametinget](#)

Andre barnehager med samiske barn

Samiske barn i barnehage skal få støtte til å bevare og utvikle sitt språk, sin kunnskap og sin kultur uavhengig av hvor i landet de bor. Innholdet i barnehagetilbudet til samiske barn utenfor samiske distrikt skal tilpasses barnas samiske bakgrunn. Dette innebærer at samiske barn og foreldre har rett til å forvente at personalet har kjennskap til, og legger vekt på, at også den samiske kulturen skal være en del av barnehagens innhold. Det skal legges til rette for at barna også kan få møte samisk språk.

Støttmateriell

Støttematerialet er frivillig å bruke.

Refleksjonsspørsmål

- Hvordan er den samiske kulturen en del av innholdet i vår barnehage?
- Hvordan legger vi til rette for at barna møter barna samisk språk i vår barnehage?

Idebank

Film: Samisk kultur og identitet

Samisk barnehagetilbud (pdf)

Sametinget

4. Barns medvirkning

Barnehagen skal ivareta barnas rett til medvirkning ved å legge til rette for og oppmuntre til at barna kan få gitt uttrykk for sitt syn på barnehagens daglige virksomhet, jf. barnehageloven § 1 og § 3, Grunnloven § 104 og FNs barnekonvensjon art. 12 nr. 1. Barna skal jevnlig få mulighet til aktiv deltakelse i planleggingen og vurderingen av barnehagens virksomhet. Alle barn skal få erfare å få innflytelse på det som skjer i barnehagen.

Barnehagen skal være bevisst på barnas ulike uttrykksformer og tilrettelegge for medvirkning på måter som er tilpasset barnas alder, erfaringer, individuelle forutsetninger og behov. Også de yngste barna og barn som kommuniserer på andre måter enn gjennom tale, har rett til å gi uttrykk for sine synspunkter på egne vilkår. Barnehagen må observere og følge opp alle barns ulike uttrykk og behov.

Barnas synspunkter skal tillegges vekt i samsvar med deres alder og modenhet. Barna skal ikke overlates et ansvar de ikke er rustet til å ta.

Støttemateriell

Støttematerialet er frivillig å bruke.

Refleksjonsspørsmål

- Hvordan forstår vi begrepet barns medvirkning?

- Hva gjør vi når barns medvirkning utfordrer planene våre?
- Hvordan sikrer vi at alle barn får erfare å ha innflytelse på det som skjer i barnehagen?
- Hvordan kan vi være bevisste på barnas ulike uttrykksformer for å sikre barns medvirkning?

Plakat

Reflekter sammen og lag plakat:

Plakatgenerator

Idebank

Film: Samspillssirkler

Vetuva: Mer enn å bestemme selv

Vetuva: Ikke alle har medbestemmelse

Film: Inkluderende lekemiljø

5. Samarbeid mellom hjem og barnehage

Barnehagen skal i samarbeid og forståelse med hjemmet ivareta barnas behov for omsorg og lek, og fremme læring og danning som grunnlag for allsidig utvikling, jf. barnehageloven § 1. Betegnelsene «hjemmet» og «foreldrene» omfatter også andre foresatte. Barnehagen skal ivareta foreldrenes rett til medvirkning og arbeide i nært samarbeid og forståelse med foreldrene, jf. barnehageloven § 1 og § 4. Samarbeidet mellom hjemmet og barnehagen skal alltid ha barnets beste som mål. Foreldrene og barnehagens personale har et felles ansvar for barnets trivsel og utvikling.

Barnehagen skal legge til rette for foreldresamarbeidet og god dialog med foreldrene.

Foreldresamarbeidet skal både skje på individnivå, med foreldrene til hvert enkelt barn, og på gruppenivå, gjennom foreldrerådet og samarbeidsutvalget. På individnivå skal barnehagen legge til rette for at foreldrene og barnehagen jevnlig kan utveksle observasjoner og vurderinger knyttet til enkeltbarnets helse, trivsel, erfaringer, utvikling og læring. Barnehagen skal begrunne sine vurderinger overfor foreldrene og ta hensyn til foreldrenes synspunkter. Samarbeidet skal sikre at foreldrene får medvirke til den individuelle tilretteleggingen av tilbudet. Både foreldrene og personalet må forholde seg til at barnehagen har et samfunnsmandat og verdigrunnlag som det er barnehagens oppgave å forvalte. Barnehagen må tilstrebe at

barnet ikke kommer i lojalitetskonflikt mellom hjemmet og barnehagen.

Intensjonen med foreldreråd og samarbeidsutvalg er at disse ordningene skal gi mulighet for å ivareta foreldrenes kontakt med barnehagen på en aktiv måte. Foreldrerådet skal fremme foreldrenes fellesinteresser og bidra til at samarbeidet mellom barnehagen og foreldregruppen skaper et godt barnehagemiljø. Foreldrerådet skal bli forelagt saker som er viktige for foreldrenes forhold til barnehagen. Det kreves samtykke fra foreldrerådet dersom foreldrebetalingen settes høyere enn den fastsatte maksimalgrensen.

Samarbeidsutvalget skal være et rådgivende, kontaktskapende og samordnende organ. Samarbeidsutvalget skal bli forelagt saker som er viktige for barnehagens innhold og virksomhet, og for forholdet til foreldrene. Samarbeidsutvalget skal fastsette barnehagens årsplan. Øvrige saker av viktighet er for eksempel forslag til budsjett eller driftsendringer.

Støttemateriell

Støttemateriellet er frivillig å bruke.

Refleksjonsspørsmål

- Hva kjennetegner et godt samarbeid mellom personalet og foreldrene?
- Hvordan legger vi til rette for at foreldrene og barnehagen jevnlig kan utveksle observasjoner og vurderinger av hvert enkelt barn.
- På hvilken måte reflekterer vi rundt holdninger og verdier i møte med foreldrene?
- Hvordan legger vi til rette for foreldrenes medvirkning?

Verktøy

[Foreldreundersøkelsen](#)

Idebank

[Vetuva: Få verdikonflikter](#)

[Foreldreutvalget for barnehager](#)

[Samtaleguide om morsmål](#)

6. Overganger

Når barnet begynner i barnehagen

Overganger innad i barnehagen

Overgangen mellom barnehage og skole

Når barnet begynner i barnehagen

Barnehagen skal i samarbeid med foreldrene legge til rette for at barnet kan få en trygg og god start i barnehagen. Barnehagen skal tilpasse rutiner og organisere tid og rom slik at barnet får tid til å bli kjent, etablere relasjoner og knytte seg til personalet og til andre barn. Når barnet begynner i barnehagen, skal personalet sørge for tett oppfølging den første tiden slik at barnet kan oppleve tilhørighet og trygghet til å leke, utforske og lære.

Støttmateriell

Støttmaterialet er frivillig å bruke.

Refleksjonsspørsmål

Hvilke rutiner har vi for å ta imot nye barn slik at de får en trygg og god start i barnehagen?

Idebank

Film: De yngste barna

Vetuva: Trivst dei minste?

Film: Vennskap mellom de yngste

Film: Omsorgsfulle relasjonar

Deltidsstudium

Arbeid med de yngste barna

Overganger innad i barnehagen

Overganger skjer også innad i barnehagen. Personalet skal sørge for at barn og foreldre får tid og rom til å bli kjent med barna og personalet når de bytter barnegruppe.

Støttmateriell

Støttematerialet er frivillig å bruke.

Refleksjonsspørsmål

Hvordan legger vi til rette for at barn som bytter gruppe/avdeling får en god overgang?

Overgangen mellom barnehage og skole

Barnehagen skal i samarbeid med foreldre og skolen legge til rette for at barna kan få en trygg og god overgang fra barnehage til skole og eventuelt skolefritidsordning. Barnehagen og skolen bør utveksle kunnskap og informasjon som utgangspunkt for samarbeid om tilbudet til de eldste barna i barnehagen, deres overgang til og oppstart i skolen. Barnehagen må ha samtykke fra foreldrene for å dele opplysninger om enkeltbarn med skolen.

De eldste barna skal få mulighet til å glede seg til å begynne på skolen og oppleve at det er en sammenheng mellom barnehagen og skolen. Barnehagen skal legge til rette for at de eldste barna har med seg erfaringer, kunnskaper og ferdigheter som kan gi dem et godt grunnlag og motivasjon for å begynne på skolen. Barnehagen skal bidra til at barna kan avslutte barnehagetiden på en god måte og møte skolen med nysgjerrighet og tro på egne evner. Barna skal få bli kjent med hva som skjer i skolen og skolefritidsordningen.

Støttmateriell

Støttematerialet er frivillig å bruke

Refleksjonsspørsmål

- Hvordan samarbeider vi med foreldrene og skolen for at barna skal få en trygg og god overgang fra

barnehage til skole?

- Hvordan legger vi til rette for at barna får et godt grunnlag for å begynne på skolen?
- Hvordan jobber vi med at barna skal bli kjent med hva som skjer i skolen og skolefritidsordning?

Plakat

Reflekter sammen og lag plakat:

[Plakatgenerator](#)

Idebank

[Overgang – språkløyper](#)

[Vetuva: Klar, ferdig, skolestart](#)

[Innlegg: Sammenheng barnehage skole](#)

[Overgang – flerspråklig bakgrunn](#)

[Overgang – spesialpedagogisk hjelp](#)

[Vetuva: Trivsel i barnehage og på skole](#)

7. Barnehagen som pedagogisk virksomhet

Barnehagen skal være en pedagogisk virksomhet som skal planlegges og vurderes. Barn og foreldre har rett til medvirkning i disse prosessene. Målet med barnehagen som pedagogisk virksomhet, er å gi barna et tilrettelagt tilbud i tråd med barnehageloven og rammeplanen. For å oppnå dette skal barnehagen være en lærende organisasjon, og det pedagogiske arbeidet skal være begrunnet i barnehageloven og rammeplanen.

Støttmateriell

Støttematerialet er frivillig å bruke.

Refleksjonsspørsmål

- Hva legger vi i begrepet barnehagen som lærende organisasjon?
- Hvordan sikrer vi at barn og foreldre medvirker i vår planleggingsprosesser?

Verktøy

Ståstedsanalysen

Idebank

Webinar: Barnehagen som pedagogisk virksomhet

Kvalitet i barnehagen

Film: Barnehagebasert kompetanseutvikling

Film: Vurdering av barnehagens arbeid

Deltidsstudium

Veilederutdanning for praksislærere

Planlegging

Planlegging gir personalet grunnlag for å tenke og handle langsiktig og systematisk i det pedagogiske arbeidet. Planleggingen skal bidra til kontinuitet og progresjon for enkeltbarn og barnegruppen. Planleggingen synliggjør hvordan barnehagen fortolker og realiserer rammeplanen og skal være utgangspunkt for refleksjon og utvikling av virksomheten.

Planleggingen må baseres på kunnskap om barns trivsel og allsidige utvikling, individuelt og i gruppe. Den skal også baseres på observasjon, dokumentasjon, refleksjon, systematisk vurdering og samtaler med barn og foreldre.

Støttmateriell

Støttmaterialet er frivillig å bruke.

Refleksjonsspørsmål

- Hva baserer vi vårt planarbeid på?
- Hva betyr planleggingen av arbeidet for oss i hverdagen?
- Hvordan bidrar planleggingen vår til progresjon for enkeltbarnet og barnegruppen?

Årsplan

Barnehagen skal utarbeide en årsplan. I tillegg skal det utarbeides planer for kortere og lengre tidsrom og for ulike barnegrupper etter behov. Årsplanen er et arbeidsredskap for barnehagepersonalet og dokumenterer barnehagens valg og begrunnelser. Årsplanen kan gi informasjon om barnehagens pedagogiske arbeid til myndighetsnivåene, barnehagens samarbeidsparter og andre interesserte.

Styreren skal lede prosessen med å utarbeide årsplanen. Årsplanen skal fastsettes av barnehagens samarbeidsutvalg. Årsplanen skal vise hvordan barnehagen vil arbeide for å omsette rammeplanens formål og innhold og barnehageeierens lokale tilpasninger til pedagogisk praksis. Årsplanen skal blant annet vise hvordan barnehagen arbeider med omsorg, lek, danning og læring. Her må også progresjon tydeliggjøres. Det skal synliggjøres hvordan barns og foreldres medvirkning bringes inn i planleggingsarbeidet og hvordan barnehagen vurderer sitt pedagogiske arbeid. Det skal også fremkomme hvordan barnehagen arbeider med tilvenning av nye barn og ivaretar samarbeid og sammenheng med skolen.

I samiske barnehager skal årsplanen bygge på den samiske årstidskalenderen. Årsplanen skal vise hvordan barnehagen knytter det pedagogiske arbeidet til årets gang og endringene i naturen.

Støttemateriell

Støttematerialet er frivillig å bruke.

Refleksjonsspørsmål

- Hvordan jobber vi for at årsplanen kan brukes som et arbeidsredskap for barnehagepersonalet?
- Hvordan jobber vi med barns og foreldres medvirkning i årsplanarbeidet?
- På hvilken måte ivaretar vår årsplan tilvenning av nye barn og samarbeid og sammenheng med skolen?

Vurdering

Barnehagen skal jevnlig vurdere det pedagogiske arbeidet. Det betyr at det pedagogiske arbeidet skal beskrives, analyseres og fortolkes ut fra barnehagens planer, barnehageloven og rammeplanen.

Hovedformålet med vurderingsarbeidet er å sikre at alle barn får et tilbud i tråd med barnehageloven og rammeplanen.

Vurderingsarbeidet skal bygge på refleksjoner som hele personalgruppen er involvert i. Felles refleksjoner over det pedagogiske arbeidet kan gi personalet et utgangspunkt for videre planlegging og gjennomføring. Det kan også bidra til en åpen diskusjon om barnehagens formål, innhold og oppgaver. Faglige og etiske problemstillinger skal inngå i vurderingsarbeidet. På denne måten kan personalet lære av egen praksis og bidra til å utvikle barnehagen som pedagogisk virksomhet.

Kunnskap om barnegruppens og enkeltbarns trivsel og allsidige utvikling er viktig for å gi alle barn et tilrettelagt tilbud i tråd med barnehageloven og rammeplanen. Barnets trivsel og allsidige utvikling skal derfor observeres og vurderes fortløpende, med utgangspunkt i barnets individuelle forutsetninger og kunnskap om barns utvikling og behov. Barnets erfaringer og synspunkter skal inngå i vurderingsgrunnlaget.

Støttmateriell

Støttmaterialet er frivillig å bruke.

Refleksjonsspørsmål

- Hvordan jobber vi med å vurdere det pedagogiske arbeidet i vår barnehage?
- Hvordan observerer vi det enkelte barns trivsel og utvikling fortløpende? Og hvordan bruker vi observasjonene?
- Hvordan reflekterer vi sammen over utfordringer vi møter?

Verktøy

Ståstedsanalysen

Ekstern barnehagevurdering

Foreldreundersøkelsen

RefLex for barnehagemyndighet

Idebank

Kvalitet i barnehagen

Film: Vurdering av barnehagens arbeid

Film: Barnehagebasert kompetanseutvikling

Dokumentasjon

Dokumentasjon av personalets arbeid synliggjør hvordan personalet arbeider for å oppfylle kravene i barnehageloven og rammeplanen. Dokumentasjon av det pedagogiske arbeidet skal inngå i barnehagens arbeid med å planlegge, vurdere og utvikle den pedagogiske virksomheten. Dokumentasjon av det pedagogiske arbeidet kan gi foreldre, lokalmiljøet og kommunen som barnehagemyndighet informasjon om hva barn opplever, lærer og gjør i barnehagen, og om hvordan barnehagen oppfyller kravene i barnehageloven og rammeplanen.

Vurderinger om barnegruppens og enkeltbarns trivsel og allsidige utvikling skal dokumenteres når det er nødvendig for å gi barnegruppen og enkeltbarn et tilrettelagt tilbud. Det kan gi grunnlag for å tilpasse og videreutvikle det pedagogiske arbeidet .

Barn har rett til vern om sin personlige integritet. Et etisk perspektiv skal derfor ligge til grunn ved dokumentasjon av barnegruppen og enkeltbarn. Personopplysninger skal behandles i samsvar med personopplysningsloven. Med behandling av personopplysninger menes all innsamling, registrering, sammenstilling, lagring og utlevering av opplysninger og vurderinger som kan knyttes til en enkeltperson. Dersom barnehagen skal utlevere personopplysninger om barnet til andre instanser og det ikke foreligger lovhjemmel, må foreldrene samtykke til dette. Kravet om samtykke fra foreldrene gjelder for eksempel ikke i tilfeller der personalet deler personopplysninger med barnevernet for å oppfylle opplysningsplikten i barnehageloven § 22.

Foreldre har rett til å se og få utlevert dokumentasjon om egne barn, og til å få slettet eller korrigert opplysninger som er feilaktige eller misvisende.

Støttmateriell

Støttmaterialet er frivillig å bruke.

Refleksjonsspørsmål

- Hvilke rutiner har vi for arbeidet med med dokumentasjon i vår barnehage?
- Når og hvordan deler vi dokumentasjon?

- Hvordan ivaretar vi barns personvern i vår barnehage?

Tilrettelegging av det allmennpedagogiske tilbudet for barn som trenger ekstra støtte

Barnehagen skal tilpasse det allmennpedagogiske tilbudet etter barnas behov og forutsetninger, også når noen barn har behov for ekstra støtte i kortere eller lengre perioder. Barnehagen skal sørge for at barn som trenger ekstra støtte, tidlig får den sosiale, pedagogiske og/eller fysiske tilretteleggingen som er nødvendig for å gi barnet et inkluderende og likeverdig tilbud. Tilretteleggingen skal vurderes underveis og justeres i tråd med barnets behov og utvikling.

Inkludering i barnehagen handler også om tilrettelegging for sosial deltakelse. Barnehagens innhold må formidles på en måte som gjør at ulike barn kan delta ut fra egne behov og forutsetninger. Barnehagens viktigste sosialiseringsarena er leken. For noen barn kan tidlig innsats innebære at personalet arbeider særlig målrettet og systematisk - over kortere eller lengre perioder - med å inkludere barnet i meningsfulle fellesskap.

Hvis det er grunn til å tro at barnets behov ikke kan dekkes innenfor det allmennpedagogiske tilbudet, skal barnehagen opplyse foreldrene om retten til å kreve en sakkyndig vurdering av om barnet har behov for spesialpedagogisk hjelp.

Barnehagen skal sørge for at barn som mottar spesialpedagogisk hjelp, inkluderes i barnegruppen og i det allmennpedagogiske tilbudet.

Støttmateriell

Støttematerialet er frivillig å bruke.

Refleksjonsspørsmål

- Hvordan jobber vi med inkludering i vår barnehage?
- Hvordan jobber vi med holdninger til barn som trenger ekstra støtte?
- Hva kan hver enkelt ansatt gjøre for å skape et positivt miljø for hvert enkelt barn og gi alle barn like muligheter?
- Hvordan jobber vi med det forebyggende arbeidet i vår barnehage?

Idebank

Spesialpedagogisk hjelp

PP-tjenesten

Statped

Samarbeid med helsestasjonen

Deltidsstudium

Barn med særskilte behov

8. Barnehagens arbeidsmåter

Arbeidsmåtene skal ivareta barnas behov for omsorg og lek, fremme læring og danning og gi barn mulighet for medvirkning. Personalet skal ta i bruk varierte arbeidsmåter, og de skal tilpasses til enkeltbarn, barnegruppen og lokalmiljøet. Valg av arbeidsmåter gir muligheter for å gjøre barnehagens innhold spennende og variert. Arbeidsmåtene kan bidra til å skape engasjement, interesse og motivasjon og gir mulighet for å tilføre nye erfaringer og opplevelser i barnehagen.

Personalet skal

- ta utgangspunkt i barnas erfaringer, interesser, synspunkter og initiativ i barnehagens daglige arbeid og ved valg og gjennomføring av temaer og prosjekter
- bygge på kreativitet og lek og være åpne for improvisasjon og barns medvirkning
- veksle mellom spontane og planlagte aktiviteter
- stimulere barnas undring og evne til å stille spørsmål, søke opplevelser, ta initiativ og mestre nye ting
- gi barna varierte inntrykk og mulighet til å uttrykke seg på forskjellige måter
- arbeide tverrfaglig og helhetlig og se de ulike delene i rammeplanen i sammenheng
- inkludere nærmiljø og lokale forhold ved planlegging og gjennomføring av aktiviteter
- jevnlig vurdere om valg av arbeidsmåter bidrar til å realisere rammeplanen.

Støttmateriell

Støttematerialet er frivillig å bruke.

Refleksjonsspørsmål

- Hvordan legger vi til rette for varierte arbeidsmåter i vår barnehage?
- Tar vi utgangspunkt i barnas erfaringer, interesser, synspunkter og initiativ i barnehagens daglige arbeid? For eksempel ved valg av tema og prosjekter?
- Hvordan sørger vi for at barns medvirkning blir ivaretatt?

Idebank

Vetuva: Ta vare på tvilen

Vetuva: Barnehagelæreres blikk

Vetuva: Når barn blir studieobjekt

Progresjon

Progresjon i barnehagen innebærer at alle barna skal utvikle seg, lære og oppleve fremgang. Alle barna skal kunne oppleve progresjon i barnehagens innhold, og barnehagen skal legge til rette for at barn i alle aldersgrupper får varierte leke-, aktivitets- og læringsmuligheter. Personalet skal utvide og bygge videre på barnas interesser og gi barna varierte erfaringer og opplevelser. Barnehagen skal legge til rette for progresjon gjennom valg av pedagogisk innhold, arbeidsmåter, leker, materialer og utforming av fysisk miljø. Barn skal få utfordringer tilpasset sine erfaringer, interesser, kunnskaper og ferdigheter.

Personalet skal

- oppdage, følge opp og utvide det barna allerede er opptatt av
- planlegge og tilrettelegge for progresjon i barnehagens innhold for alle barn
- bidra til at barna får mestringsopplevelser og samtidig har noe å strekke seg etter
- legge til rette for fordypning, gjenkjennelse og gjentakelse i barnehagens innhold og arbeidsmåter
- introdusere nye perspektiver og tilrettelegge for nye opplevelser og erfaringer
- sørge for progresjon gjennom bevisst bruk av materialer, bøker, leker, verktøy og utstyr og gjøre disse tilgjengelig for barna.

Støttmateriell

Støttematerialet er frivillig å bruke.

Refleksjonsspørsmål

- Hva legger vi i ordet progresjon i barnehagens innhold?
- Hvordan legger vi til rette for progresjon i barnehagens innhold for alle barn?
- Hvordan legger vi til rette for progresjon gjennom valg av pedagogisk innhold, arbeidsmåter, leker, materialer, og utforming av fysisk miljø?

Idebank

Film: Mestring

Film: Resonnering

Barnehagens rom

Deltidsstudium

Arbeid med de yngste barna

Barnehagens digitale praksis

Barnehagens digitale praksis skal bidra til barnas lek, kreativitet og læring. Ved bruk av digitale verktøy i det pedagogiske arbeidet skal dette støtte opp om barns læreprosesser og bidra til å oppfylle rammeplanens føringer for et rikt og allsidig læringsmiljø for alle barn. Ved bruk av digitale verktøy skal personalet være aktive sammen med barna. Samtidig skal digitale verktøy brukes med omhu og ikke dominere som arbeidsmåte. Barnehagen skal utøve digital dømmekraft og bidra til at barna utvikler en begynnende etisk forståelse knyttet til digitale medier.

Personalet skal

- utøve digital dømmekraft når det gjelder informasjonssøk, ha et bevisst forhold til opphavsrett og kildekritikk og ivareta barnas personvern
- legge til rette for at barn utforsker, leker, lærer og selv skaper noe gjennom digitale uttrykksformer
- vurdere relevans og egnethet og delta i barnas mediebruk
- utforske kreativ og skapende bruk av digitale verktøy sammen med barna.

Støttmateriell

Støttmaterialet er frivillig å bruke.

Refleksjonsspørsmål

- Hvordan legger vi til rette for at barna kan utforske, leke og lære ved bruk av digitale verktøy?
- Hva legger vi i begrepet digital dømmekraft?
- Hvordan utøver vi digital dømmekraft i vårt arbeid?
- Hvordan legger vi til rette for at barna kan være kreative og skapende gjennom digitale uttrykksformer?

Idebank

[Nettvett: Dubestemmer.no](http://Dubestemmer.no)

[Aktiviteter: IKT-plan](#)

[Film: På skattejakt med digitale verktøy](#)

[Vetuva: Alene med teknologi](#)

9. Barnehagens fagområder

Fagområdene gjenspeiler områder som har interesse og egenverdi for barn i barnehagealder, og skal bidra til å fremme trivsel, allsidig utvikling og helse. Barnehagen skal se fagområdene i sammenheng, og alle fagområdene skal være en gjennomgående del av barnehagens innhold. I samiske barnehager skal arbeidet med fagområdene ta utgangspunkt i samisk språk, kultur og tradisjonskunnskap.

Barnehagens verdigrunnlag og formål skal gi retning for og prege arbeid med fagområdene, og barnas rett til medvirkning skal ivaretas. Barnas lek danner et viktig grunnlag for arbeidet med fagområdene.

Barnehagen skal ta utgangspunkt i barnas engasjement og bidrag slik at arbeidet med fagområdene kan oppleves som en meningsfull og morsom del av barnas hverdag. Barnas interesse for fagområdene skal stimuleres, og barnehagen skal bidra til å etablere et lærende fellesskap som verdsetter ulike uttrykk og meninger. Barna skal utvikle kunnskaper og ferdigheter innenfor alle fagområder gjennom undring, utforskning og skapende aktiviteter. Barnehagen skal bruke ulikt materiell og utstyr, teknologi og digitale verktøy, spill, bøker og musikk i arbeidet med fagområdene. Fagområdene er i stor grad de samme som

barn senere møter som fag i skolen.

Støttemateriell

Støttemateriellet er frivillig å bruke.

Refleksjonsspørsmål

- Hvordan arbeider vi med å se barnehagens verdigrunnlag, formål og innhold i sammenheng med fagområdene?
- Er undring, utforsking og skapende aktiviteter en del av vårt arbeid med fagområdene?
- Hvordan kan vi sikre at leken er utgangspunkt for arbeidet med fagområdene?
- I hvilken grad tar vi utgangspunkt i barnas interesser, synspunkter og engasjement i arbeidet med fagområdene?

Idebank

Film: Barnehagens fagområder

Nasjonale sentre

Kommunikasjon, språk og tekst

Gjennom arbeid med fagområdet skal barnehagen bidra til at barna får utforske og utvikle sin språkforståelse, språkkompetanse og et mangfold av kommunikasjonsformer. I barnehagen skal barna møte ulike språk, språkformer og dialekter gjennom rim, regler, sanger, litteratur og tekster fra samtid og fortid. Barnehagen skal bidra til at barn leker med språk, symboler og tekst og stimulere til språklig nysgjerrighet, bevissthet og utvikling.

I barnehagen skal barna få mulighet til å erfare ulike formidlingsmåter av tekster og fortellinger, som kilde til estetiske opplevelser, kunnskap, refleksjon og møter med språk og kultur. Personalet skal invitere til utforsking av både muntlige språk og skriftspråk.

Gjennom arbeid med kommunikasjon, språk og tekst skal barnehagen bidra til at barna

- uttrykker sine følelser, tanker, meninger og erfaringer på ulike måter
- bruker språk til å skape relasjoner, delta i lek og som redskap til å løse konflikter
- videreutvikler sin begrepsforståelse og bruker et variert ordforråd

- leker, improviserer og eksperimenterer med rim, rytme, lyder og ord
- møter et mangfold av eventyr, fortellinger, sagn og uttrykksformer
- opplever spenning og glede ved høytlesning, fortelling, sang og samtale
- utforsker og gjør seg erfaringer med ulike skriftspråsuttrykk, som lekeskrift, tegning og bokstaver, gjennom lese- og skriveaktiviteter.

Personalet skal

- skape et variert språkmiljø der barna får mulighet til å oppleve glede ved å bruke språk og kommunisere med andre
- synliggjøre språklig og kulturelt mangfold, støtte barnas ulike kulturelle uttrykk og identiteter og fremme mangfold i kommunikasjon, språk og andre uttrykksformer
- invitere til ulike typer samtaler der barna får anledning til å fortelle, undre seg, reflektere og stille spørsmål
- oppmuntre barna til å fabulere og leke med språk, lyd, rim og rytme
- støtte barnas lek med og utforsking av skriftspråket
- bruke varierte formidlingsformer og tilby et mangfold av bøker, sanger, bilder og uttrykksformer
- inkludere alle barna i språkstimulerende aktiviteter.

Støttmateriell

Støttematerialet er frivillig å bruke.

Refleksjonsspørsmål

- Hvordan jobber vi med å skape et variert språkmiljø der barna opplever glede ved å bruke språket?
- Hvordan kan vi sikre at arbeidet med språk skjer innenfor meningsfulle, engasjerende og kognitivt utfordrende samtaler med barna?
- Er vi bevisste på å invitere barna inn i ulike type samtaler hvor de får anledning til å fortelle, undre seg, reflektere og stille spørsmål?

Verktøy

Plakat

Reflekter sammen og lag plakat:

[Plakatgenerator](#)

Idebank

Veileder: Språk i barnehagen

Veileder: Flerspråklig arbeid

Aktiviteter: IKT-plan

Film: Samtaler med barn

Film: Barnehagens språkmiljø

Språkløyper

Samtaleguide om morsmål

Deltidsstudier

Språkutvikling og språklæring

Språk og flerspråklighet

Kropp, bevegelse, mat og helse

Vaner og handlingsmønstre tar form allerede fra tidlig alder. Gode vaner som tilegnes i barnehagealder, kan vare livet ut. Barnehagen skal legge til rette for at alle barn kan oppleve bevegelsesglede, matglede og matkultur, mentalt og sosialt velvære og fysisk og psykisk helse. Barna skal inkluderes i aktiviteter der de kan få være i bevegelse, lek og sosial samhandling og oppleve motivasjon og mestring ut fra egne forutsetninger. Barnehagen skal bidra til at barna blir kjent med kroppen sin og utvikler bevissthet om egne og andres grenser.

Gjennom arbeid med fagområdet skal barna få mulighet til å sanse, oppleve, leke, lære og skape med kroppen som utgangspunkt. Gjennom medvirkning i mat- og måltidsaktiviteter skal barna motiveres til å spise sunn mat og få grunnleggende forståelse for hvordan sunn mat kan bidra til god helse.

Gjennom arbeid med kropp, bevegelse, mat og helse skal barnehagen bidra til at barna

- opplever trivsel, glede og mestring ved allsidige bevegelseserfaringer, inne og ute, året rundt
- blir kjent med egne behov, får kjennskap til menneskekroppen og utvikler gode vaner for hygiene og et variert kosthold

- videreutvikler motoriske ferdigheter, kroppsbeherskelse, koordinasjon og fysiske egenskaper
- opplever å vurdere og mestre risikofyllt lek gjennom kroppslige utfordringer
- blir trygge på egen kropp, får en positiv oppfatning av seg selv og blir kjent med egne følelser
- setter grenser for egen kropp og respekterer andres grenser
- får innsikt i matens opprinnelse, produksjon av matvarer og veien fra mat til måltid.

Personalet skal

- være aktive og tilstedeværende, støtte og utfordre barna til variert kroppslig lek og anerkjenne barnets mestring
- bidra til at barna kan tilegne seg gode vaner, holdninger og kunnskaper om kost, hygiene, aktivitet og hvile
- gi barna tilgang til varierte og utfordrende bevegelsesmiljøer, sanseopplevelser og kroppslig lek ute og inne, i og utenfor barnehageområdet
- bidra til at barna utvikler et bevisst forhold til retten til å bestemme over egen kropp og respekt for andres grenser
- legge til rette for at måltider og matlaging bidrar til måltidsglede, deltakelse, samtaler og fellesskapsfølelse hos barna
- kjenne og praktisere nasjonale føringer for helsefremmende og forebyggende tiltak som gjelder barn.

Støttmateriell

Støttematerialet er frivillig å bruke.

Refleksjonsspørsmål

- På hvilke måter kan vi legge til rette for mat- og måltidsaktiviteter som bidrar til samtaler, fellesskapsfølelse og deltagelse hos barna?
- Hvordan kan vi gjennom mat- og måltidsaktiviteter støtte og berike barnas initiativ, sanseopplevelser, undring, kreativitet, lærelyst og tiltro til egne evner?
- På hvilke måter kan måltidene fungere som arena for å ivareta det enkeltes barn identitet, utvikle kulturell kompetanse og interesse for ulike matkulturer?
- Hvordan benytter vi omgivelsene i barnehagen og i nærmiljøet til å gi barna allsidige bevegelseserfaringer, slik at alle barna opplever trivsel, glede og mestring i kroppslig lek?
- Hvilke muligheter har barna til å leke i utfordrende miljøer som muliggjør spenningsfylt lek?

Plakat

Reflekter sammen og lag plakat:

Plakatgenerator

Idebank

Aktiviteter: IKT-plan

Film: Mestring

Kunst, kultur og kreativitet

Opplevelser med kunst og kultur i barnehagen kan legge grunnlag for tilhørighet, deltakelse og eget skapende arbeid. I barnehagen skal barna få estetiske erfaringer med kunst og kultur i ulike former og organisert på måter som gir barna anledning til utforsking, fordypning og progresjon. Barna skal støttes i å være aktive og skape egne kunstneriske og kulturelle uttrykk. Barnehagen skal legge til rette for samhørighet og kreativitet ved å bidra til at barna får være sammen om å oppleve og skape kunstneriske og kulturelle uttrykk.

Fagområdet omhandler uttrykksformer som billedkunst og kunsthåndverk, musikk, dans, drama, språk, litteratur, film, arkitektur og design. Barnehagen skal la barna møte ulike kunstneriske og kulturelle uttrykk som gjenspeiler et mangfoldig samfunn og ulike tidsepoker. I arbeid med fagområdet skal personalet stimulere barnas nysgjerrighet, utvide deres forståelse og bidra til undring, undersøkelser, utprøvinger og eksperimentering. Barnehagen må legge til rette for og videreutvikle barnas kreative prosesser og uttrykk.

Gjennom arbeid med kunst, kultur og kreativitet skal barnehagen bidra til at barna

- har tilgang til ting, rom og materialer som støtter opp om deres lekende og estetiske uttrykksformer
- tar i bruk fantasi, kreativ tenkning og skaperglede
- bearbeider inntrykk og følelser i møte med kunst, kultur og estetikk gjennom skapende virksomhet ute og inne
- møter et mangfold av kunstneriske og kulturelle uttrykksformer og utforsker og deltar i kunst- og kulturoplevelser sammen med andre
- bruker ulike teknikker, materialer, verktøy og teknologi til å uttrykke seg estetisk
- opplever glede og stolthet over egen kulturell tilhørighet.

Personalet skal

- samtale med barna om deres og andres kunstneriske og kulturelle uttrykk
- gi rom for, støtte og berike barnas bearbeiding av møter med kunst og kultur
- være lydhøre, anerkjenne og imøtekomme barns egen tradisjonskultur og barnekultur
- være lyttende og oppmerksomme på barnas ulike kulturelle uttrykk, vise respekt for deres ytringsformer og fremme lyst til å gå videre i utforsking av de estetiske områdene
- motivere barna til å uttrykke seg gjennom musikk, dans, drama og annen skapende virksomhet, og gi dem mulighet til å utvikle varierte uttrykksformer
- synliggjøre og skape estetiske dimensjoner i barnehagens inne- og uterom
- gi barna anledning til å bli kjent med et mangfold av tradisjoner og kunst- og kulturuttrykk fra fortid og samtid
- bidra til at kulturelt mangfold blir en berikelse for hele barnegruppen.

Støttemateriell

Støttematerialet er frivillig å bruke.

Refleksjonsspørsmål

- Hvordan gir vi barna tilgang til ting, rom og materialer som støtter opp om deres lekende og estetiske uttrykksformer?
- Hvordan bruker vi planer og spontane situasjoner til å gi barna erfaring med billedkunst, kunsthåndverk, musikk, dans, drama, språk, litteratur, film, arkitektur og design?
- I hvilke aktiviteter og situasjoner kan vi legge til rette for estetiske erfaringer med utgangspunkt i barnas interesser, utforskning, fordypning og progresjon?

Plakat

Reflekter sammen og lag plakat:

[Plakatgenerator](#)

Idebank

[Vetuva: Sang, musikk og språkutvikling](#)

Natur, miljø og teknologi

Opplevelser og erfaringer i naturen kan fremme forståelse for naturens egenart og barnas vilje til å verne om naturressursene, bevare biologisk mangfold og bidra til bærekraftig utvikling. Barnehagen skal bidra til at barna blir glade i naturen og får erfaringer med naturen som fremmer evnen til å orientere seg og oppholde seg i naturen til ulike årstider.

Barnehagen skal legge til rette for at barna kan få et mangfold av naturopplevelser og få oppleve naturen som arena for lek og læring. Barnehagen skal legge til rette for at barna kan forbli nysgjerrige på naturvitenskapelige fenomener, oppleve tilhørighet til naturen og gjøre erfaringer med bruk av teknologi og redskaper.

Gjennom arbeid med natur, miljø og teknologi skal barnehagen bidra til at barna

- opplever og utforsker naturen og naturens mangfold
- får gode opplevelser med friluftsliv året rundt
- opplever, utforsker og eksperimenterer med naturfenomener og fysiske lover
- får kjennskap til naturen og bærekraftig utvikling, lærer av naturen og utvikler respekt og begynnende forståelse for hvordan de kan ta vare på naturen
- får kunnskap om dyr og dyreliv
- lager konstruksjoner av ulike materialer og utforsker muligheter som ligger i redskaper og teknologi
- får kjennskap til menneskets livssyklus.

Personalet skal

- legge til rette for mangfoldige naturopplevelser og bruke naturen som arena for lek, undring, utforsking og læring
- gi barna tid og anledning til å stille spørsmål, reflektere og lage egne forklaringer på problemstillinger, og til å delta i samtaler om det de har erfart og opplevd
- synliggjøre naturfenomener og reflektere sammen med barna om sammenhenger i naturen
- utforske og eksperimentere med teknologi og naturfenomener sammen med barna.

Støttmateriell

Støttematerialet er frivillig å bruke.

Refleksjonsspørsmål

- Hva legger vi i teknologi og hvordan kan vi jobbe med det hos oss?
- Hvordan bidrar vi som rollemodeller for at barna skal bli glade i naturen?
- Hvordan kan vi bidra til at barna får utforske, reflektere og eksperimentere videre når de opplever eller er nysgjerrige på naturfenomener?
- Er vi bevisste på å legge til rette for mangfoldige naturopplevelser?

Plakat

Reflekter sammen og lag plakat:

[Plakatgenerator](#)

Idebank

[Aktiviteter: IKT-plan](#)

[Ståstedsanalysen](#)

[Film: Resonnering](#)

[Innlegg: Pedagogiske ressurser](#)

Deltidsstudium

[Naturfag og matematikk i barnehagen](#)

Antall, rom og form

Fagområdet handler om å oppdage, utforske og skape strukturer og hjelper barna til å forstå sammenhenger i naturen, samfunnet og universet. Barnehagen skal synliggjøre sammenhenger og legge til rette for at barna kan utforske og oppdage matematikk i dagligliv, i teknologi, natur, kunst og kultur og ved

selv å være kreative og skapende. Arbeid med fagområdet skal stimulere barnas undring, nysgjerrighet og motivasjon for problemløsning.

Fagområdet omfatter lekende og undersøkende arbeid med sammenligning, sortering, plassering, orientering, visualisering, former, mønster, tall, telling og måling. Det handler også om å stille spørsmål, resonnere, argumentere og søke løsninger.

Gjennom arbeid med antall, rom og form skal barnehagen bidra til at barna

- oppdager og undrer seg over matematiske sammenhenger
- utvikler forståelse for grunnleggende matematiske begreper
- leker og eksperimenterer med tall, mengde og telling og får erfaring med ulike måter å uttrykke dette på
- erfarer størrelser i sine omgivelser og sammenligner disse
- bruker kroppen og sansene for å utvikle romforståelse
- undersøker og gjenkjenner egenskaper ved former og sorterer dem på forskjellige måter
- undersøker og får erfaring med løsning av matematiske problemer og opplever matematikkglede.

Personalet skal

- bruke matematiske begreper reflektert og aktivt i hverdagen
- bruke bøker, spill, musikk, digitale verktøy, naturmaterialer, leker og utstyr for å inspirere barna til matematisk tenkning
- styrke barnas nysgjerrighet, matematikkglede og interesse for matematiske sammenhenger med utgangspunkt i barnas uttrykksformer
- legge til rette for matematiske erfaringer gjennom å berike barnas lek og hverdag med matematiske ideer og utdypende samtaler
- stimulere og støtte barnas evne og utholdenhet i problemløsning.

Støttmateriell

Støttmaterialet er frivillig å bruke.

Refleksjonsspørsmål

- Hvordan kan vi jobbe med å stimulere og støtte barnas evne og utholdenhet i problemløsning?
- Hvordan legger vi til rette for at barn får matematiske erfaringer gjennom lek?
- Hvordan jobber vi med bruken av matematiske begreper aktivt med barna?

Plakat

Reflekter sammen og lag plakat:

[Plakatgenerator](#)

Idebank

[Ståstedsanalysen](#)

[Aktiviteter: IKT-plan](#)

[Film: Resonnering](#)

[Vetuva: Et matematikkeventyr](#)

[Innlegg: Pedagogiske ressurser](#)

[Vetuva: 8 steg til meir matematikk](#)

Deltidsstudium

[Naturfag og matematikk i barnehagen](#)

Etikk, religion og filosofi

Etikk, religion og filosofi er med på å forme måter å oppfatte verden og mennesker på og preger verdier, normer og holdninger. Fagområdet retter særlig oppmerksomhet mot barnehagens samfunnsmandat og verdigrunnlag i et samfunn preget av livssynsmangfold.

Barnehagen skal la barna få kjennskap til fortellinger, tradisjoner, verdier og høytider i ulike religioner og livssyn og erfaringer med at kulturelle uttrykk har egenverdi. Barnehagen skal skape interesse for samfunnets mangfold og forståelse for andre menneskers livsverden og levesett. Gjennom å samtale om og undre seg over eksistensielle, etiske og filosofiske spørsmål skal barn få anledning til selv å formulere spørsmål, lytte til andre, reflektere og finne svar. Slik skal barnehagen bidra til å legge grunnlag for kritisk tenkning og dømmekraft.

Gjennom arbeid med etikk, religion og filosofi skal barnehagen bidra til at barna

- får kjennskap til grunnleggende verdier i kristen og humanistisk arv og tradisjon og blir kjent med religioner og livssyn som er representert i barnehagen
- utforsker og undrer seg over eksistensielle, etiske og filosofiske spørsmål
- får kjennskap til, forstår og reflekterer over grunnleggende normer og verdier
- får en forståelse for at det finnes mange ulike måter å forstå ting på og leve sammen på
- utvikler interesse og respekt for hverandre og forstår verdien av likheter og ulikheter i et fellesskap.

Personalet skal

- formidle fortellinger og skape rom for barnas opplevelser, samtaler, erfaringer og tanker om religion, livssyn, etikk og eksistensielle temaer
- utforske og undre seg over eksistensielle, etiske, religiøse, livssynsmessige og filosofiske spørsmål sammen med barna
- bidra til å utvikle barnas toleranse, interesse og respekt for hverandre og for mennesker med ulik kulturell, religiøs eller livssynsmessig tilhørighet
- gi barna kjennskap til og markere merkedager, høytider og tradisjoner i den kristne kulturarven og andre religioner og livssyn som er representert i barnehagen
- samtale med barna om religiøse og kulturelle uttrykk og være bevisst på hvordan egen deltakelse kan støtte og utvide barnas tenkning
- identifisere verdikonflikter i hverdagen, reflektere over verdiprioriteringer og holdninger og ha et bevisst forhold til hvordan disse kommer til uttrykk i arbeidet med barna.

Støttmateriell

Støttematerialet er frivillig å bruke.

Refleksjonsspørsmål

- Hvordan bidrar vi til at barna får kjennskap til fortellinger, tradisjoner, verdier og høytider fra ulike religioner og livssyn?
- Tar vi oss tid til å la barna selv få reflektere, undre seg over spørsmål og finne svar?
- På hvilken måte støtter vi voksne opp under filosofiske spørsmål?

Plakat

Reflekter sammen og lag plakater:

Plakatgenerator

Idebank

Aktiviteter: IKT-plan

Nærmiljø og samfunn

Barnas medvirkning i barnehagens hverdagsliv legger grunnlaget for videre innsikt i og erfaring med deltakelse i et demokratisk samfunn. Gjennom utforskning, opplevelser og erfaringer skal barnehagen bidra til å gjøre barna kjent med eget nærmiljø, samfunnet og verden.

Barnehagen skal bidra til kunnskap om og erfaring med lokale tradisjoner, samfunnsinstitusjoner og yrker slik at barna kan oppleve tilhørighet til nærmiljøet. Kulturelt mangfold, ulike levevis og ulike familieformer er en del av fagområdet. Gjennom lek og varierte aktiviteter skal barna få erfaring med å lytte, forhandle og diskutere og få begynnende kjennskap til menneskerettighetene.

Fagområdet skal omfatte kjennskap til samisk språk, kultur og tradisjon og kjennskap til nasjonale minoriteter. Grupper med langvarig tilknytning til landet defineres som nasjonale minoriteter. I Norge er dette kvener/norskfinner, jøder, skogfinner, rom og romanifolk/tatere.

Gjennom arbeid med nærmiljø og samfunn skal barnehagen bidra til at barna

- oppmuntres til å medvirke i egen hverdag og utvikler tillit til deltakelse i samfunnet
- erfarer at alle får utfordringer og like muligheter til deltakelse
- utforsker ulike landskap, blir kjent med institusjoner og steder i nærmiljøet og lærer å orientere seg og ferdes trygt
- blir kjent med lokalhistorie og lokale tradisjoner
- blir kjent med ulike tradisjoner, levesett og familieformer
- blir kjent med at samene er Norges urfolk, og får kjennskap til samisk kultur
- får kjennskap til nasjonale minoriteter.

Personalet skal

- sørge for at barna erfarer at deres valg og handlinger kan påvirke situasjonen både for dem selv og for andre
- introdusere barna for personer, steder og samfunnsinstitusjoner i nærmiljøet for å skape tilhørighet og hjelpe barna med å orientere seg og ferdes trygt
- gi barna like muligheter, fremme likestilling og motvirke diskriminering, fordommer, stereotyper og rasisme
- gi barna forståelse av at samfunnet er i endring, og at de inngår i en historisk, nåtidig og fremtidig sammenheng
- gjøre barna kjent med samisk kultur og levesett og knytte det samiske perspektivet til merkedager og hverdagsliv, kunst og kultur og mattradisjoner
- gi barna begynnende kjennskap til betydningen av menneskerettighetene, spesielt barnekonvensjonen.

Støttmateriell

Støttmaterialet er frivillig å bruke.

Refleksjonsspørsmål

- Hva kan vi trekke frem fra vårt nærmiljø, lokalhistorie og lokale tradisjoner?
- Hvordan kan vi gi barna begynnende kjennskap til menneskerettighetene og spesielt barnekonvensjonen?
- Gir vi alle barn like muligheter?
- Hva gjør vi for å motvirke diskriminering, fordommer, stereotyper og rasisme?

Plakat

Reflekter sammen og lag plakat:

[Plakatgenerator](#)

Idebank

[Aktiviteter: IKT-plan](#)

[Film: Samisk kultur og identitet](#)

Hjemmel

Fastsatt av Kunnskapsdepartementet 24. april 2017 med hjemmel i lov 17. juni 2005 nr. 64 om barnehager (barnehageloven) § 2 syvende ledd. Stortinget har i lov 17. juni 2005 nr. 64 om barnehager (barnehageloven) fastsatt overordnede bestemmelser om barnehagens innhold og oppgaver, jf. § 1, § 1a, § 2, § 3, § 4 og § 5. Forskrift om rammeplan for barnehagens innhold og oppgaver (rammeplanen) fastsetter utfyllende bestemmelser om barnehagens innhold og oppgaver.

Rammeplanen trer i kraft 1. august 2017. Fra samme tidspunkt oppheves forskrift 1. mars 2006 nr. 266 om rammeplan for barnehagens innhold og oppgaver. Endret ved forskrift 8. mai 2017 nr. 588.